

Rygårdstrand

En havn på Norddjursland
Af Søren Ladefoged, Gjesing

I 1743 beder stiftamtmanden præsterne beskrive deres sogne ud fra en liste med 33 spørgsmål, og fra første spørgsmål skal præsten beskrive, hvordan landskabet er. Pastor Bang, der da var sognepræst i Gjesing og Nørager, beskrev det sådan:

"Gjesing sogn ligger inde i det faste land. Nørager ligeledes med de 3 sider, den 4. vender mod nord og har havet for sig, hvor der ved Rygårdstrand er en god havn for den, som benytter sig deraf, såsom der 3 fjerding vej udenfor det faste land ligger en sandrevle, som strækker sig 1 mil langs forlandet, hvilken hindrer at søen udi nordenvind, slår ind på de opankrede fartøjer, derfor søger flere skibe havn her, og navnlig forår og efterår, frem for endog købstaden Grenå, under hvis toldsted Rygårdstrand hører".

Der har jo ikke været en havn med bolværk og kajplads, som vi kender det i dag, men der har været dybt vand tæt til kysten. Lastning og losning af skibene af fødevarer og andre forarbejdede ting, har sikkert foregået fra små både, medens tømmer og brænde, som har udgjort den største del af fragterne, sikkert har kunnet drive ud til skibene.

I de fleste hoverikontrakter for Løvenholms fæstebønder i de nærmest liggende byer står der bl.a.: "de skal gøre 4 lange rejser med heste og vogn, til Randers eller lige lang vej, og ligeså 4 korte rejser, til Rygårdstrand eller Voer Færgested, eller lige lang vej". Andre fæstebønder, der boede så langt fra Løvenholm, at de ikke kunne gøre hoveri på godset, skulle svare afgift på anden måde. Således skulle f.eks. bønderne fra Kolstrupgårdene i stedet hugge træ i skovene deromkring, og køre det til Rygårdstrand.

Ser vi lidt i Grev Rantzaus regnskaber, blev der et år skovet 484 favne bøg og 538 favne esp til brænde, meget af det blev sejlet til København og solgt der, og en del blev brugt til brænde i teglværkerne og på slottet. I 1656 blev der kørt mange ege til Strandkærsholm. De blev brugt til at bygge en skude af, som Greven og Niels Jensen fra Mogenstrup hver havde en halvpart i. Dette skibs jomfrurejse gik til København med 97 favne brænde, der blev solgt fra skibet for 173 Daler. Et år blev der savet 218 bjælker i Strandkærsholm til eget brug, det blev betalt med 28 Rigsdaler og 22 Skilling.

Læser man i de gamle bøger og protokoller, er der to fæstegårde, der gennem 16-1700 tallet frem for nogen andre, gør sig bemærket. Det er Elkærsholm og Strandkærsholm. Går vi op på Nørager Kirkegård, ligger der 4 store gravsten, der hver ville være en adelsmand værdig, men det viser sig, de ligger over fæstebønder fra de to nævnte gårde ved Rygårdstrand, og mølleren ved Ny Mølle. Ved Elkærsholm var der en lille vandmølle, og det var der vist også til Strandkærsholm.

Slår vi op i skifteprotokollen og ser, hvad der er i boet efter disse mennesker, har de efter den tid været meget velhavende.

Sammenligner vi med andre gårde, var der ofte værdier for 30 til 100 Rigsdaler, men for de nævnte gårde, var der værdier fra 1300 til 1700 Rigsdaler. Til sammenligning koste f.eks. en hest ca. 8 – en ko ca. 3 Rigsdaler.

På den tid blev der ikke skrevet meget om, hvad den jævne mand foretog sig i det daglige, kun det usædvanlige eller ulovlige blev der skrevet om, men en retsprotokol fra 1709 fortæller noget om Rygårdstrand. Kongen har nemlig taget hele Grevskabet Løvenholm i pant for skattegæld, som Rantzau skyldte her i landet. Der er nu indsat en ny og ihærdig forvalter, han tager rundt og inspicerer alle fæstegårdene. Da han kommer til Rygårdstrand ser han, at Chr. Nymøller på Elkærsholm har et skib stående under en bygning på forstranden, og der ligger mere tømmer og andre ting derved, og på

Strandkærsholm står et færdigbygget skib nær stranden. Han påtaler det overfor dem og siger, at det har de ikke fået lov til af Løvenholm, så det er ulovligt. De protesterer, men det nytter ikke, hvorefter forvalteren indberetter det til godsets midlertidige administrator, kanceliråd og amtmænd Hans Nansen.

Der holdes flere retsmøder, men bønderne forsvarer sig godt og hævder, at det er en ret de har haft fra Arilds tid. Senere overtager Ranzau igen Løvenholm, og sagen falder væk. Hvad det var for skibe, der blev bygget, hvor store de var, hvem de sejlede for, det berettes der ikke noget om i disse bøger, men en dag kom der nye oplysninger.

En mand, Arne Åbenhus fra Gråsten (født og opvokset i Fjellerup), der interesserer sig for teglværksmuseet ved Flensborg Fjord samt besejlingen hertil, kunne ca. ud fra toldregnskaber fortælle, at nogle af de skibe, der havde sejlet med fragt til området ved Flensborg Fjord, nævnes som tilhørende Grenå tolddistrikt og var bygget ved Rygårdstrand. "Ste. Jørgen" skipper Chr. Nielsen bygget 1721, 34 læster, d.v.s. det kunne laste f.eks. 880 tdr. rug. "Ste. Peter" skipper Rasmus Pedersen Brand, bygget 1730, 36 læster, ca. 935 tdr. rug. Skipper Mads Nielsens skib bygget 1729, 55 læster, ca. 1430 tdr. rug. Det ser ud til at ejerne af disse skibe har været bosiddende i København.

Det var i 1709, at forvalter Fos så de to skibe på stranden ved Rygårdstrand, så de er ikke blandt de nævnte, men hvor mange der er bygget fra Greven byggede sit i 1656 og til de sidste blev bygget ved Strandkærsholm og Elkærsholm vides ikke. I de ca. 100 år har Rygårdstrand været et sted med stor aktivitet. Hvad der er sket før den tid, kan vi kun gisne om. I 1910 blev der ved Bjørnsholm fundet en Runesten. Var det en gravsten over en viking, der har udført sine togter fra dette sted?

Mange skolebørn har spurgt: "Var Skovgård en sørøverborg?". Hvem tør benægte det? Ja historiens slør løftes lidt efter lidt, men der er plads til mange spørgsmålstejn endnu.